

Als kinderen elkaars gids mogen zijn...

Mijn kunstwerk 3: Anite van Oijen over Jeroen Bosch

Geert Bors

Twee weken lang had jenaplanschool Antonius Abt een replica van een Jeroen Bosch-schilderij in bruikleen. Op de laatste dag bedacht een onderbouwjuf dat ze het haar klas niet had laten zien. "Waarom regel je niet een paar bovenbouwers? Die weten inmiddels álles over Jeroen Bosch", werd er geopperd. Een poos later trof Anite van Oijen een groep kleuters en twee bovenbouwers voor het werk. "De kleuters kregen een kunstbeschouwing zoals het zou moeten zijn: vanuit eigen vragen, eigen beleving."

"Wat is verleiden?", vraagt een kleuter. Een rijtje onderbouwers zit op een bankje, pal voor een reproductie van het drieluik De temptatie van de heilige Antonius van Jeroen Bosch. Hun leerkrachten zijn geen volwassenen, maar twee jongens uit de bovenbouw. "Nou, bijvoorbeeld, ik heb een lolly en jij wilt hem graag hebben. Dan kan ik jou verleiden met een lolly." Ja, vult zijn groepsgenoot aan: "Het is zoiets als: jij wil graag dit schilderij zien, maar hij houdt je die lolly voor, zodat jij niet kijkt. Dan heeft hij je verleid met een lolly." Ja, de kleuters begrijpen het. "Kijk, hier op het schilderij wordt iemand verleid met eten en drinken", zegt een van de jonge meesters.

Vervolgens wijzen de jongens de vier plekken aan dat Antonius is afgebeeld op het schilderij. Af en toe staat er een kleuter op om te wijzen op een detail dat hem of haar opvalt. Een molen, een gek mannetje, vlammen. En de twee grote jongens nemen dat dan mee in wat

ze vertellen. "Je ziet hier een afgebrande stad. Een ruïne. Wie weet niet wat een ruïne is? Het is een oud gebouw, met stenen eruit, helemaal afgebrokkeld. Een beetje zoals in de riddertijd, als ze met grote katapulten een kasteel kapot schoten." Ze leggen uit hoe Den Bosch – destijds een stad van hout met rieten daken – in die jaren in de as gelegd werd. "Het begon in een werkplaats. Er kwam een klepperaar, met zo'n ronddraaiing als met carnaval, en dan wisten de mensen dat de werktijd om was. Alleen: toen ze stopten en naar huis gingen, waren ze vergeten om het vuur in de werkplaats goed af te dekken. Heel snel ging de hele stad in de fik."

Kunstbeschouwing met kleuters

Dit bijzondere moment had zomaar verloren kunnen gaan, als Anite van Oijen niet met haar camera over het Jenaplein van de Antonius Abtschool was gelopen. Het filmpje staat inmiddels op YouTube. Ze expliciteert

hoe de scène met de kleuters en bovenbouwers tot stand kwam: "Onze hele school had Jeroen Bosch als thema. Niet zo gek, vlakbij Den Bosch. De gemeente had geregeld dat wij, net als veel andere scholen in de buurt, een reproductie in bruikleen kregen. Tja, en geen beter schilderij voor de Antonius Abtschool dan een drieluik over Antonius."

Het filmpje is van de allerlaatste dag dat het schilderij op school was, vertelt Anite. Eén onderbouwleidster bleek er nog niet naar toe te zijn geweest met haar groep en zag het er ook niet meer van komen. "Leen anders een paar bovenbouwers, om uitleg te geven over het

kunnen hun ego veel makkelijker opzij zetten. Ze vonden het niet erg dat ze steeds onderbroken werden door de kleuters en speelden in op hun vragen en opmerkingen. Kleuters blijken totaal andere vragen te hebben. En dus weken de bovenbouwers steeds weer af van het lesje in hun hoofd en kregen de kleuters een kunstbeschuwing zoals het zou moeten: vanuit eigen vragen, eigen beleving."

Erst mogen ervaren

"Is het niet te eng voor kleuters – die woeste, beladen fantasiewereld van Jeroen Bosch?" , had iemand gevraagd. Nee, merkte Anite: "Wat je ziet is dat kinderen

schilderij. Die hebben er les over gehad, die zijn in het museum geweest. Die weten álles over Jeroen Bosch", werd geopperd. En zo liep Anite een uurtje later dit schouwspel tegen het lijf: "Ik bleef even staan om te luisteren. En wat ik hoorde en wat daar gebeurde, is eigenlijk wat ik vind dat kunst kinderen moet brengen."

Hoe zou een volwassene lesgeven over dit drieluik, vraagt Anite zich hardop af: die zou zich gaan inlezen in het leven van Jeroen Bosch en dan ook meenemen wat anderen gezegd hebben dat dit schilderij betekent en wat Bosch ermee bedoeld heeft, en dat dan weer overbrengen op de kinderen. "Maar zo werkt kunst niet. Het gaat niet om de precieze bedoeling, maar in aanzet om jouw beleving en wat je ermee kan."

"Die twee bovenbouwjongens wilden óók het verhaal vertellen dat ze in hun hoofd hadden. Maar kinderen

erover gaan praten op kindniveau en ook antwoord kregen op kindniveau. Ja, wij weten dat Bosch in die vlammen de hel verbeeldt. Maar dat zegt de kinderen niks. Die kennen geen hel. Die zien vuur en vuur is interessant."

Anite liep na een poosje weer weg en kwam na een dik uur terug bij het Jenaplein, de centrale hal van de school, waar het drieluik stond. En verhip, daar zat het stel nog steeds. "Geen kleuter die bedacht had iets anders te gaan doen. De fascinatie was nog even aanwezig. Ze zaten helemaal in het schilderij. Ik besepte weer eens dat wij ons er niet altijd mee moeten willen bemoeien. Het past bij Jenaplan dat kinderen elkaars leraar en gids mogen zijn en dat dat echt werkt. Dat ze samen echt op een hoger plan komen."

Natuurlijk, zegt Anite: je voegt als leerkracht heel veel

toe aan de ontwikkeling van kinderen. Je bent hun gids, je brengt hen naar nieuwe kennis, nieuwe werelden waarvan ze nog geen weet hadden. Ook in hun culturele ontwikkeling. "Maar nog niet op de kleuterleeftijd. Je zag dat de kleuters genoeg hadden aan hun beleving en hoe de bovenbouwers daarmee omgingen. Maar in de middenbouw voeg je zelf onderbouw toe, anders bied je te weinig. En in de bovenbouw nog meer. Dan gaan de kinderen ook documenteren en vastleggen. Tijdbalken maken, werkstukken maken, cognitief en creatief verwerken. Om het vast te leggen én vast te houden."

plezierig als je je op enige manier creatief kunt uiten. En ik ben ervan overtuigd dat als je het niet aangeboden krijgt, je het niet leert herkennen."

Projecten over inpakkunstenaar Christo, de Paretjesavond, kunstprojecten in de wijk en tentoonstellingen op school – het gaat veel verder dan Bosch alleen. Of neem een heel andere kunstvorm als poëzie: "Ik heb zien gebeuren dat dyslectische kinderen succesvol zijn met taal door poëzie. Want er gebeurt heel veel met weinig woorden. Poëzie beschrijft een gevoel, een object, een gebeurtenis vaak heel kernachtig. Als je dat uitlegt aan kinderen met dyslexie, voelen ze zich uitgedaagd. Om

Dat dat vasthouden gelukt is, weten ze ook bij het Noordbrabants Museum, waar dit jaar de grote Hieronymus Bosch-tentoonstelling was. De gidsen in het museum waren verbaasd over de kennis van hun gasten. "Je hebt ook feiten nodig. Over de kunstenaar, over de tijdgeest, om te leren begrijpen wat je ziet. Om je ervaring te schragen. Dat hebben we in het verleden misschien wel eens te weinig gedaan. Maar ik wil het ook niet omdraaien: ook oudere kinderen moeten óók eerst mogen ervaren en een eigen beeld vormen voordat je jouw kennis gaat toevoegen."

Met kunst leer je de wereld kennen

Kunst en cultuur staan heel centraal op Antonius Abt, zegt Anite: "Kunstzinnigheid en creativiteit horen voor mij tot de belangrijkste elementen van onderwijs. Met kunst leer je de wereld kennen, want het is een afspiegeling van wat er in de wereld gebeurt. Het is zo

poëzie te lezen én te schrijven. Kinderen die moeite hebben met taal worden kapot geoefend in Nederlandse scholen. Maar dit geeft opeens een heel prettige beleving van taal." Prettige taalbeleving. Zo'n nieuw woord als 'verleiding' bijvoorbeeld.

Anite van Oijen heeft vele klussen in jenaplanland gedaan. Vijftien jaar lang was ze directeur van jenaplanschool Antonius Abt. Ze werkt er nu als jenaplanspecialist, naast haar bezigheden voor Het Kan! www.hetkanvoorhetkind.nl/hetkan www.antoniusabt.nl

Het filmpje dat Anite maakte van de les rondom het drieluik van Jeroen Bosch kun je opvragen via anite@hetkanvoorhetkind.nl of avanijen@antoniusabt.nl

Beeld Jeroen Bosch: wikipedia creative commons